

Sergiu Adrian ADAM

René Guénon, *Criza lumii moderne*, București, Editura Humanitas, 2008, 172 p.

În dezbaterile privitoare la criza lumii moderne au fost atrași gânditori de seamă, cei din secolul al XX-lea dedicând resurse intelectuale semnificative pentru "rezolvarea" ei. Într-unul din studiile sale René Guénon analizează criza lumii moderne într-o formă filosofică autentică în care se poate remarca cu ușurință stilul metafizic inconfundabil al scrierilor guenoniene. Studiul lui Guénon se aliniază diferitelor avertizări intelectuale de conștientizare a omului modern cu privire la criza în care se găsește. Încă de la apariția cărții (1927) Guénon considera că lumea modernă "a ajuns într-un punct critic [...] că e iminentă o transformare mai mult sau mai puțin profundă, că e de așteptat să se producă, în mod cert și nu peste mult timp, o schimbare de orientare, de voie sau cu forța, mai mult sau mai puțin bruscă, cu sau fără catastrofă" (p. 23).

În înțelegerea lui Guénon momentul crizei, de fapt finalul ei, coincide cu judecata lumii, iar această fază critică a lumii moderne îndeamnă spre găsirea unei soluții. Tocmai de aceea în contextul oricărei crize motivele escatologice precum "judecata de apoi", "apocalipsă", "sfârșitul lumii" revin în dezbateri. Guénon va suprima de altfel pretenția omului modern cu privire la locul privilegiat pe care lumea modernă l-ar ocupa în istorie. El va prezenta, mai întâi, concepția hindusă despre durata unui ciclu uman-*Mamantara*-care se împarte în patru vârste, ce corespund grupului celor patru metale: aur, argint, bronz, fier. În prezent ne aflăm în *Kali-Yunga*, sau *vârsta sumbră*, care a început în urmă cu mai bine de 6000 de ani, profeția hindusă afirmând că la sfârșitul acestui ciclu (adică, în curând) tot ce este ascuns va redeveni cert, cunoscut. Guénon subliniază faptul că dezvoltarea ciclică a lumii are un înțeles descendent, negând ideea de progres așa cum este ea înțeleasă de moderni. De asemenea el înțelege spiritul modern în opoziție cu spiritul tradițional. Desigur, opoziția actuală dintre cele două lumi se referă la moduri spirituale, ideologice, nu la entități geografice sau biologice și va aprecia că momentul de început al crizei lumii moderne debutează odată cu sfârșitul Evului Mediu, moment care a inaugurat totodată decăderea creștinismului.

În continuarea studiului său autorul francez va invoca o sciziune între Orient și Occident, această sciziune presupune ideea că cele două lumi au fost cândva identice, uniforme, dar făcând recurs la istorie putem constata că această identitate nu a fost nicicând reală. Orientul și Occidentul nu au fost niciodată într-un raport de asemănare plenară chiar dacă cele două lumi au avut pe parcurs diverse puncte de "unire" temporară (ce s-au manifestat prin apartenența la un singur imperiu: Roman sau Grec) sau diferite relații de împrumut cultural, religios și social. Cele două lumi au împărțit timp îndelungat același ritm social și au deținut un gen de spiritualitate apropiat, dar o dată cu creștinarea și decăderea politică a

„René Guénon, *Criza lumii moderne*”, *Astra Salvensis*, 3, p. 226-229

Imperiului Roman lucrurile s-au schimbat radical, îndeosebi pentru lumea occidentală.

Pentru Guénon criza Occidentului și-ar putea găsi rezolvarea prin reîntoarcerea la valorile Orientului, o reîntoarcere la spiritul oriental tradițional care, nefiind pervertit de modernitate, și-a păstrat în mare măsură autenticitatea și integritatea. Totuși, scriitorul francez nu insistă asupra acestei reîntoarceri sau a mijlocului prin care ea se poate realiza. De fapt, Guénon nu va continua explicit pe linia prezentării și dezvoltării soluției propuse, nici nu va încerca să răspundă la întrebări referitoare la cât de realizabilă este întoarcerea spirituală la Orient în contextul actual al unei modernități instabile. Este oare o astfel de întoarcere cu adevărat posibilă și o rezolvare definitivă sau este o soluție de criză avansată în lipsa unei alte alternative teoretice? De asemenea, ar fi fost important de discutat dacă Orientul cu valorile sale este capabil să răspundă nevoilor spirituale ale Occidentului, dacă acele vestigii culturale și filozofice ale Orientului mai pot fi implementate modernității secolului XX sau XXI? Guénon nu va răspunde acestor întrebări care sunt obligatorii de discutat ținând cont de soluția propusă, dar va prezenta în continuarea eseului său unele teorii, care ar putea fi asociate întrebărilor de mai sus. Soluțiile sale nu reprezintă însă rezolvări realiste, viabile, ci sunt niște utopii.

Pentru determinarea propriei soluții Guénon va compara pentru început spiritul oriental și cel occidental la nivelul metodei de cunoaștere și va concluziona că acestea sunt absolut antitetice. Spiritul oriental, prin definiție contemplativ, este opus celui occidental care presupune, de obicei, acțiunea. Cu toate că ambele sunt instrumente de receptare și analiză a lumii, spiritul occidental își limitează cunoașterea prin excluderea contemplației din ansamblul metodelor sale cognitive. Conform teoriei guenoniene, cele două procedee, contemplația și acțiunea, ar trebui să se echilibreze reciproc și să se manifeste complementar în spiritul uman. Guénon reamintește teoria lui Aristotel care afirmă necesitatea *“motorului imobil”* al tuturor lucrurilor care este caracteristic lumii moderne: *“caracteristica epocii moderne este nevoia de agitație continuă, de schimbare neîncetată, de viteză mereu accelerată, asemănătoare celei cu care se desfășoară evenimentele însele”*. Accentul pe schimbare nu este neapărat o paradigmă modernă, acest model este cunoscut încă din antichitate la Heraclit, care vorbea despre *“curgerea universală”*. Procesul de degradare a lumii moderne va fi discutat mai departe în termenii intuiției intelectuale care duce la metafizică, iar negarea metafizicii va duce la imposibilitatea de recuperare a tradiției.

Guénon amintește că în civilizația antică intuiția intelectuală era la baza tuturor lucrurilor, atât a celor intrinseci cât și a științei. Spre exemplu fizica (care pentru Aristotel era secundă în raport cu metafizica) era privită ca *“știința (devenirii) naturii”*. Spre deosebire de antici, contemporanii ajung să confunde știința cu industria. Guénon afirmă că toate celelalte exemple de științe care s-au păstrat până

Sergiu Adrian ADAM

astăzi sunt reminiscențele unor științe vechi în care intuiția avea un rol însemnat, astrologia, alchimia, psihologia, matematica având azi corespondențe infime în discipline cu pretenții de științe.

Guénon consideră Renașterea și Umanismul drept cauzele principale ale unei noi paradigme în care nici un principiu nu este superior individualismului, prin urmare civilizația va fi redusă în toate domeniile la elemente exclusiv umane. De asemenea, Guénon va identifica protestantismul ca vehicul al umanismului: *“protestantismul e în domeniul religios ceea ce avea să fie raționalismul în filosofie : o poartă deschisă tuturor discuțiilor, tuturor divergențelor, tuturor devierilor; rezultatul a fost pe măsură: dispersia într-o multitudine mereu crescândă de secte care nu reprezintă decât opinia particulară a câtorva indivizi”*.

O altă problemă a lumii moderne este considerată aceea a discursului continuu despre morală, dar aproape niciodată despre doctrină. În contextul în care nu mai există o autoritate spirituală, o putere legitimă care să instituie o ordine spirituală, apare tendința spre degenerare și spre haos social. De asemenea, în capitolul șase, Guénon va argumenta ineficacitatea și ilegitimitatea democrației cu toate că este cea mai apreciată și mai des întâlnită formă de organizare politică din epoca modernă. Argumentul său poate fi parțial validat: *“a admite că aceiași oameni pot fi în același timp conducători și conduși reprezintă o contradicție, deoarece, pentru a vorbi în limbaj aristotelic, o ființă nu poate fi în același timp și în «act» și în «potențialitate»”* (p. 115).

În ultimele capitole ale cărții, Guénon va critica materialismul lumii moderne, care poate fi întâlnit chiar și în știință și va trage un semnal de alarmă cu privire la invazia Occidentului asupra Orientului, la exportarea unor valori negative spre Orient și contaminarea spațiului tradițional cu lucruri profane moderne.

Restaurarea intelectualității, reconstituirea unei elite sunt privite ca soluții viabile pentru reîntoarcerea la Orient și depășirea crizei lumii moderne. Guénon va condamna legea majorității, legea materiei și a forței brute care presupun o folosire inadecvată a rațiunii. El afirmă că orice criză și orice sfârșit al lumii este tratat de cele mai multe ori cu antidotul cel mai la îndemână-venirea lui Mesia. Atunci când o lume se găsește în criză se așteaptă ca cineva să preia rolul de Mesia. De multe ori, chiar dacă cei în cauză eșuează în a resuscita lumea și a o readuce la nivelul așteptărilor generale, mulți se iluzionează adăugând himerelor lor eroi, paradisuri sau alte specii de elemente deșarte. În cazul de față, Guénon consideră că rezolvarea rezidă în constituirea unui grup de elite intelectuale și chiar va propune o rețetă pentru un astfel de grup format din mai mulți Mesia care să aibă drept obiectiv înlesnirea unei *orientalizări* a Occidentului.

Deși se poate aprecia drept utilă orice idee ce promovează constituirea unei elite intelectuale, teza lui Guénon nu poate fi implementată la un nivel organizat. Într-adevăr, de-a lungul istoriei *venirea lui Mesia* a reprezentat în diferite culturi metode dar și imboldul pentru depășirea crizei. În creștinism, însă, spre deosebire

„René Guenon, *Criza lumii moderne*”, *Astra Salvensis*, 3, p. 226-229

de celelalte culturi și civilizații, venirea lui Mesia sau revenirea și domnia Sa este sinonimă cu tema escatologică a venirii lui Isus, în glorie și mărire, pe norii cerului, pentru a doua oară, (re)venire ce va pune capăt pentru totdeauna crizei spirituale a lumii.

Constantin Noica afirma despre cei care își propun „*cultura drept scop*” că au toate șansele să eșueze fiindcă actul de cultură presupune un anumit tip de inconștiență, naturalețe, chiar de iraționalitate. Crearea de valori culturale nu presupune un scop declarat sau foarte limpede determinat, ci spontaneitate și destin. În devoluția timpului, un program (ce privește valorile spirituale) chiar și unul cu intenții bune, precum cel al lui Guenon de constituire a unei elite intelectuale, este irealizabil și artificial acest model nu oferă nici o garanție de transpunere în realitate. Oricum, elita „*se alege*” singură, automat, se formează dezinteresat, deci inconștient și neprogramat. Elita este benefică în actul cultural sau în dezvoltarea unei societăți, dar nu este obligatorie în demersul de normalizare a lumii moderne. Istoria dovedește că niciodată crizele consumate de-a lungul timpului nu s-au rezolvat prin intrarea în acțiune a unui commando de elite intelectuale, ci prin diferite mișcări sociale și religioase de răsturnare a valorilor, prin reactualizarea metodelor de educație, prin civilizare, prin adaptarea la nou sau recondiționarea vechiului.

Întoarcere spirituală spre Orient poate fi bună doar în măsura în care Orientul propune ceva diferit sau necunoscut omului modern. Desigur, pentru depășirea crizei lumii moderne este necesară o elită, o elită morală, spirituală capabilă să ofere modele de urmat, inexistența modelelor morale, absența sau prezența dispartă a oamenilor spirituali și consecvenți fiind principala lacună a lumii moderne. O clasă de oameni ai lui Dumnezeu, un grup, o elită morală-religioasă este soluția creștină la criza lumii moderne.

Putem spune că, deși atent argumentate, multe din tezele lui Guénon nu pot fi validate, dar pot fi dezvoltate și eventual îmbunătățite tocmai de către noi, cei în criză. Omului modern, cu apetitul său pentru inovație și descoperire, i se pretinde să fie informat, dar și receptiv la schimbări, tocmai de aceea, pentru el reorientarea spre o tradiție spirituală bună poate reprezenta o soluție dezirabilă pentru rezolvarea crizei, o soluție de acceptat. Așadar, schimbările în orice direcție, chiar și re poziționarea spre tradiția spirituală a Orientului, sunt de analizat și de însușit cu condiția de a satisface nevoile spirituale și mentale ale lumii moderne și de a oferi un bun pentru necesitățile din prezent. Dacă această condiție este satisfăcută, atunci cel mai probabil întoarcerea spre Orient se va produce de la sine, natural; altfel, printr-un progres intenționat, programat prin constituirea artificială a unei elite nu se va produce deloc

Sergiu-Adrian ADAM